

*СУ “Св. Климент Охридски”, Катедра “Арабистика и семитология”,
Доклад на Конференция, посветена на 70 годишнината на проф. Пенка
Самсарева, София, 2011г.*

Транскрибиране на персийските собствени имена, топоними и хидроними – курioзи, проблеми и възможни решения

Иво Панов

Проблемът с транскрибирането на персийските собствени имена, топоними и хидроними на български език стои отдавна на дневен ред. Решаването му обаче изисква поредица от условия, които да бъдат налице, за да може да се наложи единна система за транскрибиране у нас. Авторът маркира основни слабости в нашата преводна литература в тази област, набелязва основни принципни положения и предлага отговори на някои от тях.

Вече близо цяло столетие българската просветена общественост проявява траен интерес към духовните пространства на двадесет и шествековна Персия. Откакто през 1912 г. във вестник “Миръ” анонимен преводач публикува превод на няколко четиристишия от Омар Хайям, по книжните лавици започват да се появяват нови и нови преводни заглавия от персийската класическа литература. Нещо повече. Сред пионерите, обърнали взор на Изток, се открояват имената на видни наши учени и интелектуалци като акад. Николай Райнов, Гео Милев, Леда Милева, Григор Ленков, Любен Любенов, Найден Вълчев и други. Затова съвсем естествено е списъкът на заплепените от магията на Ориента да нараства все повече. Над десетина са преводачите на персийска поезия, мнозина са авторите навлезли в територията на персийската култура и литература. Разбира се, не всички от тях са имали възможността да работят непосредствено с персийски оригинали, да боравят с персийския език. И на помощ е идвала преведената на руски, английски, френски, немски и на други езици персийска литература. Със своите плюсове и недостатъци, а понякога и капани.

Най-често в тези капани се попада, когато се употребяват персийски собствени имена, топоними или хидроними. На това се дължи и парадоксът, че до ден днешен няма нито едно персийско име да е изписано (транскрибирано) от нашите автори по един и същи начин. Ще онагледя твърдението си само с един пример. Името на най-превеждания у нас персийски поет **عمر خیام** Омар Хайям е изписвано досега по четири различни начина: Кайям – от Гео Милев; Хаям – от Иван Жеглов (“Горчива сладост” 1996); Хайам – от Владимир Свинтила и Георги Марковски; Хайям – от Григор Ленков, Любен Любенов, Йордан Милев, Данчо Господинов, Найден Вълчев, Иван Жеглов (“Грешник, забравен от бога”, 1991.) и др. Според Й.Милев първото му име (в действителност титул!) е Гияседдин (букв. “Помощ на вярата”), според Г.Александров то е Хаяс ад дин, според трети Гияс ад-Дин...

Кои са най-честите разминавания и на какво се дължат те? При един сериозен прочит на родната литература, посветена на Персия и Иран ще открием определена закономерност в тези разминавания. Закономерност, която би могла отчетливо да се категоризира.

Преди да пристъпим към тази категоризация, би трябвало да направим едно уточнение. А именно, че съвременният книжовен персийски език има три национални езикови норми (регионални варианти) или както още ги определят - три езикови клона. Това са: фарси в Иран, дари в Афганистан и таджикски (стоящ доста близко до дари) в Таджикистан. И трите езикови норми (и техните диалекти) се подчиняват на обща граматическа система, но имат свои специфични особености, отнасящи се най-вече до лексикалния им състав и до тяхната фонетична система.

Решим ли да установим единна транскрипционна система на персийските собствени имена, топоними и хидроними, сме изправени пред две възможности. Първата, и според мен по-правилната, е да изберем географския принцип, т.е. да се придържаме към изписването на имената така, както те звучат в различните ареали на разпространение на персийския език. Макар че това ще ни принуди да изписваме едно и също собствено име по два или по три начина и би създавало определени затруднения при транскрибирането на български. Независимо дали ще го осъществяваме на кирилица или на латиница. Втората възможност е да изберем най-авторитетната, в смисъл най-разпространената, езикова норма на персийския и да подчиним останалите две на нея. В случая това ще бъде литературната норма на езиковия клон фарси. Тогава обаче името на един от популярните съвременни таджикски писатели Абдулло Гани ще трябва да го изпишем като Абдоллах Гани, което ми се струва не много редно. Има и среден път обаче, който като че ли е най-подходящ и би ни позволил да се придържаме както към авторитета на фарси, така и да отчитаме националните езикови норми на съвременния персийски език.

Известно е, че от XVI в. нататък по персийските земи започва процесът на национално обособяване в рамките на персийската езикова общност. От територията на някогашната империя започват да се откъсват големи части, населени с персоговорящо население. Първи, под натиска на узбекските ханства, отпадат земите на Средна Азия и Хорезъм. През втората половина на века глава надигат и туркменските племена. След 1639 г., по време на управлението на Сефевидите, се отделя Багдад и Арабски Ирак. През 1747 г. и Афганистан е обявен за самостоятелна държава. Последни поемат самостоятелен път кавказките провинции на Персия. Ханството на Северен Азербайджан, Армения и царството на Източна Грузия вече са извън пределите на Иран.

Всички тези земи в продължение на векове са имали един официален език и единен литературен процес. В създаването на колосалното литературното наследство на персийски език, не случайно сравнявано по обем и дълбочина с древногръцкото, участват представители от всички краища на империята, от всички етноси, влизащи в нея. Затова днешните им потомци от Иран и Афганистан, от Таджикистан и Узбекистан, от Туркменистан, Киргизстан и другите бивши територии на Персия, с право изразяват претенциите си, че са наследници на огромното художествено богатство.

Ние също бе следвало да се съобразим с това обстоятелство. Затова, когато става дума за имена от иранската митология, от древноиранския (VII в. пр.н.е. – III в. от н.е.), от средноиранския (III - VII в.)¹ и от класическия период (IX-XV в.) би следвало да ги изписваме така, както те са приети в основния езиков клон на персийския – фарси. След XV в. личните собствени имена би трябвало да изписваме преди всичко, съобразявайки се с особеностите на всяка една от националните езикови норми на персийския език.

¹ През VII-IX в. персийските земи са в границите на арабския халифат. Това е т.н. период на езиков и литературен синтез между араби и перси.

И тук отново е нужна една уговорка. Съществуват имена от древноиранския период, дошли до нас чрез древногръцкия или чрез други езици посредници. Така, според Авеста, името на пророка на зороастрийската религия е **زرتشترا** Заратоштра, средноперсийският му вариант (пахлави) е **زرتشت** Зартошт (Зардошт). Примиनावайки през древногръцкия език обаче, името се изопачава и става Зороастър. Точно този вариант е добил гражданственост у нас. Въпреки че теорията на Ницше за свръхчовека се появява на български език под названието “Гъй рече Заратустра”. По същия начин стоят нещата и с повечето от имената от ахаменидската родословна династийна верига. В нея името на основателя на Първата персийска държава – Ахаменидската (550 – 330 пр.н.е.) на персийски е **کوروش** Куруш. Но у нас гражданственост е добила друга негова форма – Кир (558-530). Синът на Кир у нас е известен като Камбиз, но на персийски е **کمبوجیه** Камбуджие. И името на третия подред цар от ахаменидския род **داریوش** Дариавуш битува у нас не в оригиналния си вид – Дарий (522-486). И т.н. и т.н. Така че най-добре би било, ако запазим в същия им вид навлезлите отдавна в езика и културата ни имена от персийската древност. Освен ако не пристъпим към радикална промяна на системата на транскрибиране на персийските имена на български език.

Що се отнася до топонимите и хидронимите, при тях задачата значително се улеснява. Защото е по-естествено да ги изписваме така, както те звучат в районите откъдето са произлезли. Макар че и тук трябва да изберем на какво да отдадем предпочитание, на добилите гражданственост у нас названия на персийски райони, градове и водни пространства или да се придържаме стриктно към правоговора им.

И така, да се опитаме да категоризираме грешките, допускани от нашите преводачи и автори.

Най-често българските творци на словото са подвеждани, когато са се доверявали безкритично на рускоезични източници. И са копирали руското предаване на персийските имена, без да отчитат факта, че в Русия по традиция се придържат към таджикската езикова норма на персийския език. А в нея краткият звук “e”, който няма графичен израз, се предава със звука “и”, а не както е в литературната норма на фарси с “e”. Затова вместо **فردوسی** Фердоуси, **حافظ** Хафез, **نظامی** Незами, **مالک شاه** Малек-шах, **نظام الملک** Незам ал-молк, **ناصر خسرو** Насер Хосроу и т.н., “преводачите от персийски (фарси)” Й.Милев, В. Свинтила, Г.Александров ни предлагат техните таджикски варианти: Фирдоуси, Хафиз, Низами, Малик-шах, Низам ал-молк, Насир Хосроу...

Под влияние на таджикския и на дари попадат и някои имена, завършващи на първата буква от персийската азбука **ا** “алеф”. Във фарси най-често тя обозначава дългия гласен “a”, докато в дари и в таджикския регионален вариант буквата изразява дълго “o”. И ако изхождаме от принципа на подчиняването на авторитета на най-разпространената езикова норма на персийския – фарси, имена като **میرزا** Мирза и **اوستا** Авеста би следвало да изписваме на български с “a” накрая, а не с “o” – Мирзо, Авесто...

Вероятност да се разминем с правоговора на фарси се появява и при имената, в които нямаме графичен израз на неустойчивите (кратки) гласни “a” и “e”. В подобни случаи би трябвало да се съобразим с обстоятелството, че в дари и в таджикския се налага гласният “a” **کای کاوس** Кай Ковус, докато във фарси “e” - Кей Кавус.

Характерно за персийския, а и за арабския език, е наличието на три звука “x”. **خ** - беззвучен гърлен (преходен увуларен), близък до съчетанието на нашите “x” и “p”; **ح** – фарингален беззвучен предихателен; и **ه** – непроизносим “x”, който във фарси почти се уподобява на предихателния **ح**.

В англоезичната и френскоезичната литература при транскрибирането на персийските имена на латиница е прието беззвучния гърлен **خ** “x” да се изразява чрез комбинацията “kh”, докато другите два варианта на звука “x” намират графичното си изражение чрез “h”. Затова и името на трубадура на виното Омар Хайям на английски и

френски често се изписва като Khaууam. Коего, разбира се, не е могъл да знае един от пионерите на персийската преводна литература у нас Гео Милев. И е нарекъл персийския класик Кайям.

Често пъти в нашата литература, посветена на Персия и на Иран, непроизносимото „х“ се пропуска. Било защото не е отразено в руския или защото в някой от западните езици е пренебрегнато. А не би трябвало. Поради това името на върховния бог на зороастризма *اهورا مزدا* ни се предлага както в правилната му форма - Ахура Мазда, така и в погрешната Аура Мазда. С името на неговия брат и антипод *اهريمن* Ахриман, богът на Мрака, нещата са същите. Предлага ни се и като Ариман.

В персийския език има два случая, в които при изписана една съгласна буква, при четене звукът ѝ да се удвоява.

В първия, над нея трябва да стои диакритичен знак, подобен на английското „w“. Нарича се „ташдид“ и удвоява съгласната, над която е поставен. Често пъти в персийските текстове този знак се пропуска, но съгласната, над която обикновено стои, все така се произнася удвоено. Преди години имах малко комичен случай, който за щастие завърши благополучно за мен, преподавателя по персийска литература в СУ „Св.Климент Охридски“. В почивката между часовете мои студенти решаваха кръстословица. Попитаха ме за името на персийски класик. С четири букви, първата и третата били „а“. Усилията ми не дадоха резултат. Коего, каквото и да говорим, не е добър атестат. Едва след като засякоха и четвъртата буква - „т“, разбрах че авторът на кръстословицата не е запознат нито с параметрите на персийската именна система, нито с най-големите автори от класическия период. Защото ставаше дума за големия персийски поет и теоретик на суфизма *عطار* Аттар (ок. 1145-1221/1230), но в главоблъсканицата го бяха посъкратили на Атар... Както е станало и с името на съвременния ирански учен Аббас Егбал, което в предговора на Й.Милев към Рубайят на Омар Хайям² е предадено с едно „б“ – Абас³.

Вторият случай на удвояване на съгласния звук се получава, когато се използва арабския артикъл *ال* „ал“. Любопитна подробност е, че в персийската графика (коректността изисква да признаем, че в действителност тя е арабска, но с прибавени към нея четири букви за звукове, които не съществуват в арабския език – پ „п“; چ „ч“; ژ „ж“ и گ „г“) има два вида букви - „слънчеви“ и „лунни“.

Когато в дума от арабски произход артикълът *ال* „ал“ е поставен пред някоя от слънчевите букви (ت, ث, د, ذ, ر, ز, س, ش, ص, ض, ط, ظ, ل, ن) при четене съгласният звук *ل* „л“ се трансформира в звука, стоящ след него, т.е. звукът, стоящ след артикъла *ال* „ал“ се удвоява. Коего е убягнало от вниманието на издателите на поезията на съвременния ирански литературовед и поет Малекашшоара Бахар. И просто още на корицата са го прекръстили на Малекашшоарае Бахар⁴.

Във вокалната система на персийския език съществуват два дифтонга – „йе“ и „оу“. Вторият се изразява графично с буквата *و* „вав“. Тя обаче може да изразява освен дифтонга, но така също и съгласния звук „в“, и краткия гласен „о“, и дългия гласен „у“. Не сме ли наясно с персийската лексика и графика, грешките ще дойдат сами. Както са се настанили в изповедната книга на Любен Отов „Ислямската култура през погледа на един европеец“. В него едно от централните имена в персийската класическа литература Фердоуси е изписано без да се отчита наличието на дифтонга „оу“ – Фердоси⁵. Впрочем тази грешка е допусната и от преводача на „Шах-наме“ на Фердоуси Йордан Милев. При

² Хайям (1970) Омар, *Рубайят*. Подбор и превод Йордан Милев. София, изд. „Народна култура“.

³ Същото разминаване се открива и в послеслова на Й.Милев към „Омар Хайям, *Рубайят*“, подбор, превод и послеслов Йордан Милев. Изд. „Лотос“, София, 1997.

⁴ Бахар (2001) Малекашшоарае, *Избрани стихове*. Превод от персийски Николина Кунева, Димитър Милов, София, изд. „Медбук“.

⁵ Отов (2004) Любен, *Ислямската култура през погледа на един европеец*. София, Български бестселър НМБКМ, стр. 251, 254...

това с още едно разминаване в името, продиктувано от руските преводи на същото произведение – Фирдоси.⁶ Независимо че категорично е заявено, че е преводът е осъществен от фарси.

Непознаването на звуковете на و “вав” е причина Л.Отгов да изпише и друго персийско име погрешно. Става дума за един от легендарните персийски царе от династията на Кейанидите **كي خسرو**. На фарси би трябвало да го прочетем като Кей Хосроу. На дари и таджикски като Кей Хосров. Но Отгов е открил трети вариант - Кей Хосро⁷. Впрочем така е изписано и името на исмаилитския проповедник, пътешественик и пътешественик Насер Хосроу (1004-1072) – Насер Носро...

И още един момент, засягащ присъствието или отсъствието на буквата “вав” в персийските имена. Казахме вече, че два от звуковете, които изразява “вав” са дългият “у” и краткият “о”. Когато “вав” отсъства, сме длъжни да използваме кратък звук – в случая “о”. Но това не се знае от Й.Милев и Л.Отгов, които променят името на един от героите на иранския национален епос от **رستم** Ростам на Рустам. Ще каже някой – незначителна подробност. Да така е, ако при условие че се носим безметежно по повърхността...

И ако точно тази “незначителна подробност” не засягаше начина, по който изписваме името на пророка на ислямската религия **محمد** Мохаммед. Защото в литературата ни ще го срещнем и като Мухаммед, и като Мохаммад, и като Мухамед, и като Мохамад (че дори и като Муххамад⁸). За този разнороден свой принос има и обстоятелството, че и на персийски, и на арабски, името на пророка не съдържа устойчиви гласни звукове, т.е. такива които имат графичен израз. То е изписано с четири съгласни, между които ние трябва да поставим кратките гласни. Че и да определим третата съгласна “м” двойна ли да бъде или не. Смятам, че в случая българските арабисти са тези, които трябва да дадат своето авторитетно становище и да наложат единна за българския език норма.

Друга специфична особеност на персийския език е, че в него съществуват, освен обикновения звук “г” **گ** още два, подобни на него. Единият е **غ** “гайн”, представляващ проходен увуларен звучен “г” (аспираторно “г”), между нашите “г” и “р”. Вторият е **ق** “кгаф”. Във фарси той звучи подобно на **غ** “гайн”. Но в дари и в таджикския между двата звука има видима разлика. Въпреки това, отново подчинявайки се на авторитета на дари, когато се използва латиница при транскрибиране или транслитериране на думи, съдържащи тези букви, и за двете се използва **γ** “гама”. Транскрибирането на кирилица обаче, поставя пред нас изискването наличието на тези две букви в имената да се изразява с българското “г”. Например **دقیقی** (Дагйи) трябва да бъде Дагйи, а не Дакики; **صدق** (Садеу) трябва да е Садег, а не Садек. **کی قباد** Кей Кобад (както ни го дава Любен Отгов) трябва да е Кей Гобад. **بیہتی** Бейхаки ще е Бейхаги и т.н.

При топонимите и хидронимите би следвало да използваме и “г” и “к” в зависимост от това каква гражданственост са добили те у нас. Ако не пристъпим, естествено, към радикално уеднаквяване на навлезлите в българския език персийски топоними и хидроними, съобразно звученето и изписването им по места. Тогава гр. Самарканд ще стане Самарганд, защото на персийски се пише **سمرقند**. Поради същата причина и градовете **قندھر** Кандахар и **قوم** Кум трябва да започват не с “к”, а с “г” – Гандахар и Гум.

И ако излезнем извън собствените имена, топонимите и хидронимите, и се обърнем към общите думи в българския и персийския език, тогава при транскрибирането и транслитерирането отново би трябвало да се съобразяваме с обстоятелството как думата е в българския й вариант, а не как е изписана на персийски. Защото макар че в думи като **قفص** (γафас) кафез, **سندوق** (сандуγ) сандък; **بیرق** (бейраγ) байрак; **قالب** (γалеб) калъп; **طافی**

⁶ Фердоуси (1977), *Шах-Наме*. Подбор и превод Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.

⁷ Виж бел.№5, стр.271, 277...

⁸ Виж бел. №5, стр. 190.

(тауи) таке; چبق (чобоу) чибук; چغال (чагал) чакал; چغندر (чоҗондар) чокондур (червено цвекло) и др., да присъства една от двете букви ق или غ, на тяхното място в българския език стои буквата “к”.

Интересно е да се отбележи, че освен руския, английския и френския, на българското изписване на персийските имена в определени случаи влияние оказва и турския език. Така, в послеслова си към споменатата по-горе преводна книга, Владимир Свинтила се позовава на едно от значимите произведения на персийската класическа литература گلستان “Голестан”. И го нарича с турското му звучене “Гюлестан”. Най-вероятно подведен от Йордан Милев, който дванадесет години по-рано превежда произведението под същото заглавие⁹. И въпреки че گل и в персийския (“гол”), и в турския език (“гюл”) е с по две значения – “цвете” и “роза”, а استان “стан” и в двата езика е производителен суфикс, обозначаващ струпване на множество предмети или лица на едно място, (т.е. “Цветна градина” или “Розова градина”), когато се отнася до персийски произведения, би трябвало да ги назоваваме с персийските им имена, нали? Турско (тюркско) присъствие откриваме и в името (всъщност почетния титул) نظام الملك Незам ал-молк (“Порядък на царството”) на персийския везир при султаните Алп Арслан и Мелик шах - Абу Али ал-Хасан ат-Туси (1017-1092г.). Втората му част е предадена от Й.Милев¹⁰ като “мюлк”, което е типично за тюркските езици, но не и за персийския.

В историческия път на иранската народност има период от около почти 300 години (651-935), в които тя е в състава на арабския халифат. Покоряването на иранските земи от арабите внася коренен прелом в духовния живот на персите. Древната им религия зороастризма е изтласкана от исляма. Средноперсийската писменост “пахлави” е заменена с арабицата. Почти двеста години арабският език господства в сферата на държавната администрация и литературата. В научната област арабският доминира значително повече. Това е причината и до днес в персийския език да има своето присъствие и арабския. Десетки са иранските дейци на науката и културата, чиито имена се приемат за неразделна част от арабската културна традиция. Коего не означава обаче, че имената им днес трябва да се изписват така, както звучат на арабски. Например името на автора на حدائق السحر في دقايق الشعر (“Градините на вълшебствата в тънкостите на поезията”) - един прекрасен трактат за детайлите на персийската и арабската поезия - رشيد Рашид Вавтат е изписано от Л.Отгов в арабския му вариант – Рашид Уатуат¹¹. Особено силно се чувства арабското звучене на имена на етнически перси в преведената на български “История на ислямската философия” на Анри Корбен¹². Най-често това проличава в имената, притежаващи артикля ال “ал”, който, както вече казахме, когато е поставен пред слънчевата буква د “дал” (“д”) се трансформира в същия съгласен звук, т.е. “д” се удвоява. Тогава артикълът би могъл да се произнесе и съответно изпише “ад”, “од” или “ед”, но не и “уд”, както е в арабския език. Например رشيد الدين Рашидеддин (Рашидаддин, Рашидоддин) там е Рашидуддин, فخر الدين Фахреддин (Фахраддин, Фахроддин) е Фахруддин, جلال الدين Джелаледдин (Джелаладдин, Джелалоддин) е Джалалуддин, شمس الدين Шамседдин (Шамсаддин, Шамсоддин) е Шамсуддин и т.н. В същата книга топонимът Хорезм, отнасящ се до исконно персийски земи, е предаден в арабския му вариант - Хуарезм.

И тук опираме до още един същностен въпрос при изписването (транскрибирането) на персийските собствени имена, топоними и хидроними на български език. Става дума за слятото, полуслятото или разделеното изписване на имената, притежаващи артикля ال

⁹ Саади (1983), *Гюлестан*. Предисловие превод и бележки Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.

¹⁰ Виж бел.№2!

¹¹ Виж бел. №5, стр. 232.

¹² Корбен (2000) Анри, *История на ислямската философия*. Превод от френски Александър Веселинов. София, Фондация “Маулана Джалалуддин Руми”.

“ал”. Защото в това отношение отново сме свидетели на пълната дисхармония, царяща в нашата литература. В определени заглавия, дори на една страница, имена от горния тип са изписани различно. В “Гюлестан” на Саади¹³ например, авторът на предисловието само на пет страници ни е поднесъл три различни начина на изписване на сходни имена.

Мушрифаддин (слято) и няколко реда по-надолу Мозафар ед-Дин (стр.5), на шеста страница пък тирето е прикрепено към първата част на името – Шамс-ед Дин, и отново на следващата страница имаме слято изписано име - Джелаледдин. С невъоръжено око се забелязва, че имената притежават едни и същи компоненти, което ще рече че би следвало да се изписват еднакво. Смятам, че най-подходящо би било подобни имена да се изписват или слято, или с малко тире между артикъла и името, пред което е поставен.

Не ми се иска да подмина и друга една комична ситуация, присъстваща в гореспоменатия предговор. Защото в него дори първите имена на автора на “Голестан” са изписани по два различни начина: Абу Абдаллах Мушрифаддин Саади Ширази – на пета страница, и: Абу Абдоллах Мошарафеддин Саади Ширази – на осма страница. Коего само по себе си показва липсата на каквито и да е ориентири при правописа на персийските лични имена на родния ни език.

И за да завършим с влиянието на арабския език върху правописа и правоговора на персийските собствени имена, ще отбележим че в арабския език има особен звук, намиращ се между българските “д” и “з”, при това със звук, подобен на английското “the” пред тях. Графичният израз на този звук е буквата ض “зад”. Собственото име رمضان Рамазан се изписва с тази буква в средата. Рамазан същевременно е и названието на деветия месец от ислямската лунна година, през който се съблюдават постите. Поради спецификата на ض “зад” името и месецът биха могли да се прочетат и като Рамадан. У нас и двете форми са добили гражданственост. Когато става въпрос обаче за персийски текстове, правилно е да предпочетем първия вариант, защото в персийския език буквата ض “зад” обозначава само един звук - “з”.

Съществуват още няколко специфични нива на влияние на арабския върху персийската лексика, на които, макар да ги подмивнаваме сега, би трябвало да се обърне внимание при разработването на транскрипционната система на персийските имена и топоними.

След всичко казано, а то естествено не може да изчерпи проблема в дълбочина, не би трябвало да се изненадваме, че ставаме свидетели на няколко последователни грешки, при изписването дори само на едно единствено собствено име. В случая те са цели пет! Така например в предговора си към преводната стихосбирка на Владимир Свинтила¹⁴, Георги Марковски изписва името на основоположника на персийската класическа литература Рудаки като Абуабдуло ابو عبدالله, вместо правилното Абу Абдоллах. Защото: Първо, “абу” (ар.) е със значение на “баща”, т.е. не е част от собственото име и трябва да се напише отделно. Второ, над буквата ل “л” е поставен знакът ташдид “w”, който удвоява съгласният звук над него, т.е. имаме двоен съгласен звук “л”. Трето, четвъртият звук на Абдуло трябва да бъде “o”, поради обстоятелството, че в персийския език дългият гласен “y” има графично изображение - و. Когато тази буква я няма в името е редно да използваме “o”. Четвърто, Абу Абдулло (с краен гласен “o”) е според афганистанската (дари) и таджикистанската езикови норми на персийския. В литературната, която в много отношения се приближава до фарси, е Абдолла. И пето, името завършва с персийското произносномо • (предихателно “x”), което макар и да не се произнася, е правилно да се напише, така както е прието да се транскрибира на латиница. И както се изписва името на господата – Аллах.

¹³ Виж бел.№9.

¹⁴ Хайам (1995) Омар, *Рубайат*. Превод Владимир Свинтила. София, изд. къща “Сребърен лъв”.

Или пък случаят с почетния титул на първия държавен мъж **نظام الملك** Незам ал-молк. То е изписано от Й.Милев¹⁵ с четири грешни позиции - Низам-ул мюлк. “Низам” (рус.) вместо “Незам”; “ул” (ар.) вместо “ал” или “ол”; “мюлк” (тур.) вместо “молк”; и накрая краткото тире трябва да бъде към “молк”, защото артикълът **ال** е към втората част на титула. В интерес на истината трябва да отбележим, че в преизданието от 1999г.¹⁶ много от имената са коригирани в правилна посока и за това най-вероятно има заслуга редакторът на изданието, иранистът Марта Симидчиева.

Ако пък отново надзърнем в “История на ислямската философия” и там ще се сблъскаме с подобни разминавания. Защото името **قطب الدين** е представено като Кутбуддин, вместо Готбоддин.

Но има и случаи, в които просто не можем да определим къде е причината за погрешно изписаните имена. В друг свой предговор¹⁷ Й.Милев ни представя книгата на Насер Хосроу **سفرنامه** “Сафар-наме” (“Книга за пътешествията”) като “Сефер-наме”, което не отговаря на нито една езикова норма в персийския език. Любен Отов пък, в споменатата по-горе своя книга, удивлява читателя като нарича бога на Мрака, на Злото и на Лъжата Ангра Маню (Ахриман) - Англо Майню. Същият автор, навярно подвеен от фамилията на централни персийски царски династии като Ахамениди, Сасаниди, Саманиди и Сафавиди, смята че всички останали трябва да завършват на същото окончание. Затова и Каджарите са станали Каджариди, и което е още по-учудващо, последните монарси на персийския трон - баща и син Пахлави (1925-1979) са се превърнали в Пахлавиди. А те са съвременници на Л.Отгов...

Съсредоточим ли се малко повече обаче в преводната ни литература, ще открием откровено шокиращи неща. Сред тях на първо място ще поставим онези персийски лични имена, които Вл.Свинтила е взимал от руски преводи и... ги е въвел в своите собствени¹⁸ с руските им падежни форми (!!!). Така например имената на легендарните Кейгобад, Парвиз, Фаридун, Кей Кавус присъстват в сборника на Вл.Свинтила като: Кай Кубада, Парвиза (рубаи №229), Фаридуна (рубаи №236), Кай Кавуса (рубаи №174). В рубаи №202 пък гр.Тус, родил толкова велики имена, освен че е поставен в руската му падежна форма, но е изписан и с малка буква:

*Видях аз птица, тя седеше на зида на туса
и бе положила пред себе си тя черепа на Кай Кавуса.*

И Г.Александров¹⁹ не е останал по-назад в това отношение. За него град Тус е станал незнаяно защо Тхус (рубаи №593). Името на един от митологичните персийски царе **جمشيد** е изписано по два начина: Джамшид (рубаи №506) и Джамшед (рубаи №159); героят от иранския национален епос Феридун се е превърнал във Ферудин (рубаи №417); река Джейхун, възторгалата не един източен поет, е преименувана на Джихун (рубаи №188). Нещата достигат връхната си точка когато имената на двамата суфиски наставници Абу Саид Механайски (967-1049) и Ибрахим Адхам (? - ок.776-783), чийто песнопения се приемат от последователите им за свети химни, са обединени в едно - Бу Саид Аджем (рубаи №446)...

Към целия този многогласен хор се присъединява отново и Й.Милев²⁰. Като назовава второто по популярност произведение на Саади “Бустан”, в порусначения му вариант

¹⁵ Виж бел.№2!

¹⁶ **Хайям** (1990) Омар, *Рубайят*. Подбор и превод Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.

¹⁷ Хафез (1969), *Лирика*. Превел от фарси Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.

¹⁸ Виж бел.№14!

¹⁹ **Хайям** (2002) Омар, *Руба'ийат*. Превод от персийски и интерпретация Георги Александров. София, изд. “Захарий Стоянов”.

²⁰ Виж бел.№16, стр.5.

“Бустани”. Защото е прибавил към него и изафета²¹ в руската му форма... Най-вероятно е прочел на руски език “Бустан-и Саади” (“Бостан” на Саади) и е решил, че “-и” е неразделна част от заглавието.

В заключение е нужно да направим следната уговорка. В настоящото изследване са разгледани най-често срещаните разминавания в правописа на персийските имена, топоними и хидроними на български език. Разминавания, дължащи се на както на непознаването на персийската графика и фонетика, така и на липсата на строго фиксирани правила, върху които да стъпи всеки отделен автор. Което ще рече, че иранистите са в дълг пред научната и културната ни общественост. Още повече, че отдавна имаме пример в това отношение²².

---

²¹ Изафет – конструкция, свързваща определението с определяемото. Няма буквен израз. Във фарси се изразява чрез звука “е”, в дари и в таджикския чрез “и”. Може да обозначава и притежателност, какъвто е случаят.

²² Българска транскрипция на английските имена. Андрей Данчев. ДИ “Народна просвета”, София, 1982.

Използвана литература:

1. **Бахар** (2001) Малекалшоарае, *Избрани стихове*. Превод от персийски Николина Кунева, Димитър Милов. София, изд. “Медбук”.
2. **موسسه انتشارات نگاه، تهران، فرهنگ نامهای ایرانی، فریده (2004) دانایی .**
3. **Корбен** (2000) Анри, *История на ислямската философия*. Превод от френски Александър Веселинов, София, Фондация “Маулана Джалалуддин Руми”.
4. **موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران، فرهنگ فارسی، محمد (1986) معین .**
5. **Отов** (2004) Любен, *Ислямската култура през погледа на един европеец*. София, Български бестселър НМБКМ.
6. **Саади** (1983) *Гюлестан*. Предисловие превод и бележки Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.
7. **Фердоуси** (1977) *Шах-Наме*. Подбор и превод Йордан Милев, София, изд. “Народна култура”.
8. **Хайям** (1995) Омар, *Рубайат*. Превод Владимир Свинтила. София, изд. къща “Сребърен лъв”.
9. **Хайям** (1970) Омар, *Рубайат*. Подбор и превод Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.
10. **Хайям** (1990) Омар, *Рубайат*. Подбор и превод Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.
11. **Хайям** (2002) Омар, *Руба 'йят*. Превод от персийски и интерпретация Георги Александров. София, изд. “Захарий Стоянов”.
12. **Хафез** (1969), *Лирика*. Превел от фарси Йордан Милев. София, изд. “Народна култура”.